

Ігор Набитович Інверсія сюжету двох
історичних творів
(«Імператор» Георга Еберса та
«Сон тіні» Наталени Королевої)

Наталена Королева стала чи не першою в українській літературі письменницею, яка звернулася у своїх історичних творах («*Quid est Veritas?*», «Сон тіні», окремих новелах) до представлення надвечір'я Античного світу, поширення у ньому християнства. Генеза повісті «Сон тіні» донині в нашому літературознавстві не розглядалася. Загальну характеристику повісті здійснили О. Мишанич [2, с. 644–646] та Я. Поліщук [5, с. 115–116]. Деякі аспекти образної системи цієї повісті розглянула М. Хороб [6]. Автор теж аналізувався цей твір у загальному контексті творчості письменниці [3, с. 24].

Джерелом натхнення для написання «Сна тіні» Н. Королевої послужив роман німецького письменника Георга Еберса (Georg Moritz Ebers) «Імператор» («*Der Kaiser*», 1881). Порівняльно-типологічний підхід до цих текстів дає змогу продемонструвати, як сюжет одного автора після запозичення отримує інверсійну трансформацію в сюжеті іншого, як зміщуються й змінюються естетичні концепції, чим відрізняються засоби поетики кожного з творів, і як відбувається формування в останньому цілком нової ідейної та образної системи. Йдеться про той тип впливу, на якому наголошує Д. Наливайко: цей «вплив розглядається не як лінійне сприйняття чи наслідування, а як складник творчого процесу мистця / літератури. Він містить обов'язковий елемент відбору <...>. Це не механічне перенесення, сприйняте входить в інший літературний контекст, унаслідок чого запозичені елементи набувають іншого художнього змісту й функціональності» [4, с. 19].

Георг Еберс (1837–1898) відомий як учений-єгиптолог та прозаїк. У 1873–1874 рр. він відкрив у Фівах і опублікував один із найдавніших медичних давньоєгипетських папірусів, який отримав назву «Papyrus Ebers» «Папірус Еберса» (датований приблизно 1550 р. до Р. Х.). Г. М. Еберс був професором єгиптології в Єнському (1865–1870) та в Ляйпцигському (1870–1889) університетах. Одночасно в європейську літературу він увійшов як автор історичних романів про давній Єгипет, єгипетську історію грецько-римської Античності та німецький Ренесанс. Найвідоміші з цих творів: «Uarda» («Уарда», 1877), «Homo sum» (1878), «Die Schwestern» («Сестри», 1880), «Serapis» («Серапис», 1885), «Die Nilbraut» («Нільська королівна», 1887), «Cleopatra» («Клеопатра», 1894), а також романи з історії Німеччини XVI віку: «Die Frau Bürgermeisterin» («Дружина бургомістра», 1882), «Die Gred» («Ґреда», 1887).

Історичні події, зображені в «Імператорі» та в «Сні тіні», відбуваються в першій половині II ст. після Р. Х., у єгипетській Александрії, у часи правління римського імператора Публія Елія Адріана (117–138), одного з головних героїв обидвох творів. Імператор Адріан, наступник Траяна, залишив помітний слід в історії Римської держави. Він намагався зміцнити структури імперії, був відомим меценатом культури й мистецтва.

Джерелами роману Г. Еберсові (поруч із фаховими непересяченими знаннями з єгиптології) послужили як загальні праці римських і грецьких істориків, так і текст самого Адріана «Александріяда», твори його особистого секретаря Флегона (можливо, це були тексти самого Адріана), «Бесіди з філософом Епітектором», частково – листи Плінія Молодшого.

«Імператор» є скрупульозним відтворенням життя імперії в одному з її культурних і промислово-торгівельних центрів – Александрії, яка була розташована на перехресті етнокультур, релігійних традицій, а водночас – мовним Вавилоном. Назва роману окреслює ідейний стрижень твору: події у ньому формуються навколо головної постаті – імператора Адріана. Роман показує щоденне життя однієї з провінцій Римської імперії, зіткнення різних релігійних вірувань, культурних взаємовпливів – від греко-римської релігії, єгипетських вірувань, юдаїзму до ранніх форм християнства.

Імператор Адріян – один із небагатьох римських володарів, який мандрував провінціями своєї імперії, пізнавав її проблеми та настрої в суспільстві. Г. Еберс починає з розлогої зав'язки – приготування єгипетської столиці до приїзду імператора. Потаємне прибуття в Александрію під виглядом римського архітектора дозволяє Адріянові побачити життя в Александрії у всіх його різноманітних виявах. Друга частина роману творить величне полотно перебування імператора в столиці однієї з провінцій Римської імперії. Німецький письменник детально та всебічно прослідковує взаємини своїх героїв, показує їхню майбутню долю.

У «Сні тіні» Н. Королева використовує як сюжетно-подієвий план «Імператора», так і імена деяких героїв (окрім імператора, його дружини, Антіноя й деяких інших історичних постатей – сановників римської імперії: Вера, який стане прийомним сином імператорської родини, сенатора Татіяна, поетеси Бальбіли, Арсіної, раба імператора Мастора, навіть імена Адріанового пса Аргуса та коня Бористена), композиційні елементи, які представляють розстановку політичних сил, інтриг та розподіл вузлових структурних компонентів наративних стратегій – певних сцен, динаміки розвитку міжлюдських взаємин, ідейного наповнення та естетичних акцентів.

Одним із наскрізних мотивів історичних творів Н. Королевої – пошук її героями Істини. У «*Quid est Veritas?*» її шукає Понтій Пилат, у «Предку» – далекий предок письменниці Лячерда, у «Сні тіні» – Антіной. У роздумах останнього виражено ірраціональні переживання *sacrum*'у, недосяжність для людського пізнання таємниць божественного: «Прихильники Серапіса, мудрий цезар, філософи найрізноманітніших шкіл і напрямків, нарешті, і християни – всі шукають шляху до «великих таємниць». Хто ж кінець кінцем його знайде? Людська мудрість крутиться мов у замороженому колі <...>. Ось ніби заблищить ясніша думка, на мить засяє народження істини. Але після цього зблиску – знов ніч... пільма... неясність... <...>. На морі, мов срібна луска на велетенській рибі, вилискували легенькі хвилі. А на тій лусці світлою смужкою бігла у безвість вузенька місячна стежка. Куди ж веде вона, як не до щільно замкненої брами, що затулює від

людського зору ту велику таємницю Істини, без пізнання якої неможливе справжнє людське й людяне життя?» [1, с. 66].

Пізнання таємниць *sacrum*'у Антіноєм і його осягнення християнства відбувається в своєрідному співвіднесенні з певною тріадою: *svit – imperator – matir*.

Споглядання *sacrum*'у кризь призму різних релігій приводить Антіноя до розуміння їх антропологічної сутності. Квінтесенцією їх існування є жадова влади та ненависть до інших богів, які можуть цю владу відібрати.

Історичним тлом як Еберсового «Імператора», так і Королевиного «Сну тіні», є процес зародження й становлення християнства та його поширення в Римській імперії. У романі Георга Еберса сформовано цілісний концепт християнства, яке набуває сили, продемонстровано художню динаміку його поширення між різними верствами імперії. Характерною тут постає доля двох сестер, доньок управителя палацу в Лохіясі Арсіної та Селени. Молодша закохується в скульптора Полукса, який у майбутньому творитиме у Римі для храмів скульптури загиблого Антіноя та божественного Адріана. Старша Селена стане християнкою й разом зі сліпим молодшим братом загине як мучениця (її звинуватять у поваленні скульптури цезаря). Імператор Адріан каже про християн, які хотіли б улаштувати загальну подячну молитву після пожежі палацу на Лохіясі: «...Їх подячну молитву я мушу заборонити. Нехай вони моляться до свого духа за мене потаємно. Їх вчення не може пропагуватися публічно. Воно має певну спокусливу велич, але безпека держави вимагає, щоб натовп залишався вірним старим богам і жертвам <...>. Як тільки вони осміляться відмовити старим богам у пошануванні, або поворушать проти них хоча б пальцем, тоді мусить проявитися жорстокість і кожне порушення закону з їх боку має каратися смертю» [7, Bd. 2, S. 278–279]. Історичним фактом є те, що 124 р. після Р. Х. Адріан заборонив переслідувати християн; християнин міг бути засуджений лише за кримінальний злочин; несправедливий донос на християнина підлягав покаранню.

Н. Королева творить іншу концепцію сприймання християнства імператором (який, за її версією, намагався поєднати богів Античного світу з християнством) – тісно пов'язану з ідеєю

sacrum'у влади. Імператор будував «нові святині, «Адріанеріюми», які хотів присвятити християнській релігії. З цього вийшло тільки непорозуміння, вибух пекучої ненависти, пекучої нетерпимости, сліпої ворожости» [1, с. 67]: така синтеза релігій не має успіху.

Християнство матері Антіноя є повним запереченням звичувань у тому, що християни «мають «ненависть до життя» [1, с. 67]. Його мати померла, коли він ще був маленьким, але Антіной «пам'ятав і потім чув не раз від інших, що вона не мала жодного страху перед смертю. Казала тим, що плакали довкола: «Це початок нового життя. І ліпшого за перше». Як і грецькі філософи, вона називала Бога словом «Логос». Але називала його ще й «Добрим Пастором», який знає і береже кожне своє дитятко» [1, с. 67]. Єпископ, який був «людиною невтомної праці» й «на своє життя й на потреби вбогих, старих і немічних, яким щиро помагав, заробляв він тканям килимів», повчає молоду дівчину, що християнська любов має бути діяльною: «Не бездіяльного взорювання, постів та бичувань, а праці потрібно <...>. Коли ти справді вирішила відмовитись від особистого життя, щоб ліпше служити людям. Не йди ховатися до печер. Не в пустиню тікай. Иди до хворих, до старих, безпомічних і безрадних, їм помагай. Їм служи. Служи не за платню, не за гроші, а з любові до людини. Зі співчуття. З милосердя» [1, с. 119–120]. Можна тут добачати своєрідну трансформацію мотивів харитативної праці жінок-християнок із роману Г. Еберса.

Мотиви ворожбитства та астрології, які в «Імператорі» визначають фатальність долі кожної людини, отримують художній розвиток і в «Сні тіні». Сцена ворожіння в Серапеумі (храмі бога Серапіса) в повісті Н. Королевої, у якій майбутнє імператорові розкриває замість пророка цього бога переодягнений сенатор Татіян, одним із джерел запозичення має сцену приходу в Лабіринт до жерців фараона в романі Б. Пруса «Фараон». Інші художні елементи для цього розділу, можливо, запозичені Н. Королевою ще з одного роману Г. Еберса «Серапіс». Серапіс – покровитель Александрії (його ім'я поєднувало в собі наймення Осіріса й Апіса), був богом греко-римської традиції й зображався зрілим чоловіком з густою шевелюрою й бородою. Характерна деталь, яка нав'язує до цієї іконографії: сенатор Татіян, переодягаючись жерцем Серапіса Діодором, стає подібним до образу самого бога Серапіса.

Історія нерозділеного кохання Антіноя до Селени в «Імператорі», яке буде однією з причин його самогубства, стане в «Сні тині» основою сюжету – розповіді про високе й трагічне кохання грекині-танцюристки, потім гістрії, доньки комонного військового старшини-декуріона Ярмужа з Африканського легіону (роксолянина за походженням) Ізі та ефеба Антіноя, сина невольниць-християнки. Продовження долі Ізі пізніше було описане у неопублікованому романі Н. Королевої «Останній бог»¹. Ім'я Ісмена (Ізі) теж запозичене з Еберсового роману, однак у «Імператорі» – це ім'я красуні-юдейки.

Назва історичного роману Н. Королевої „Сон тині» (1938) узята з вірша давньоримського поета Піндара: «Людина? – Тині сон». Письменниця, зокрема й назвою свого твору, наголошує, що людське життя, щастя, кохання є ефемерним і нетривким. Але, як і в багатьох інших її творах, у «Сні тині» бринить переконання, що ця минуцість не є безнадійною. Вона – у християнській надії на ласку Божу, на вічне життя у потойбічному світі.

Ізі та Антіной стоять на роздоріжжі між еллінізмом і римськими культурами та християнством, обидвоє шукають свою дорогу до Христа. Кожен із героїв «Сну тині» несе свій хрест випробувань. Кохання Ізі та Антіноя трагічне: Антіной гине, бо стоїть на дорозі до влади Сабіни, дружини імператора, та високого сановника Таціяна, які плетуть сіті інтриг навколо Адріана та Антіноя.

Деякі з мотивів повісті Н. Королевої, пов'язані з постійними, ледь уловимими натяками й алюзіями на зв'язок героїв роману з далекою Роксолянцією – майбутньою Україною, запозичені у Г. Еберса. Однак у її творі вони отримують набагато ширше ідейне й метафоричне розгалуження. Якщо в «Імператорі» просто згадується кінь Адріана «чистокровний жеребець Бористен» (це – давньогрецька назва Дніпра) [7, Vd. 2, S. 209], то у «Сні тині» йдеться про те, що коня Бористена колись подарував імператорові батько Ізі Ярмуж.

Художній твір, написаний на основі того чи іншого джерела, стає спробою інтегрування у цей первісний метафоричний комплекс нових несподіваних елементів (сюжетних ліній,

¹ Автограф цього рукопису зберігається у Празі, у Літературному архіві.

неісторичних героїв тощо) і наповнення його новими ідейно-естетичними параметрами. Тут постають питання про тотожність основних структурних компонентів внутрішнього світу першоджерела й (зважаючи на його новелізацію) тих несподіваних художніх інгредієнтів, що у нього вносяться, та про те, наскільки вразливою чи несприйнятливою до цих новотворів є вихідна метафорична структура. Прикладом такої художньої невідповідності, яка руйнує первісну структуру, є, зокрема, використання легенди про прихід Андрія Первозванного у прадавню Русь-Україну в повісті «Андрій Первозваний» Р. Володимира (Романа Кухара). Цілком невинуватим у цьому творі є зміщення часів, точніше, їх антиісторичне й антихудожнє накладання: використання реалій Руси-України, зокрема назв племен кінця першого тисячоліття, номінативна невідповідність імен героїв історичним реаліям епохи. Йдеться тут не про новаторське представлення історії, а про елементарні спекуляції історичними фактами. Н. Королевій у «Сні тині» вдається уникнути привнесення таких невластивих реалій та історичних подій: вона вводить у художній світ Античності греко-римської та єгипетської доби свого твору історично достовірні деталі реалій, які були на території тодішньої України.

Раб імператора Матор – історична постать (існувала версія, що за наказом невиліковно хворого Адріана Матор змушений був убити імператора). У Г. Еберса повідомляється, що він був язигом (тобто походив із одного з сарматських племен) [7, Vd. 1, S. 16]. У «Сні тині» Матор – «джура цезаря», роксолянин – як і батько «поетки-варварки» Ізі, порівнює парок, богинь долі, із Долями-Рожаницями: «Парки! Це ж наші Долі-Рожаниці! <...> Тільки ж наші Долі, здається, не прядуть і не втинають (нитки людського життя. – І. Н.), і лише матері бачать їхнє світло, що вони несуть біля колиски...» [1, с. 108]. Тим самим Матор висловлює своє *відчуття єдності- в-різноманітності* вираження *sacrum*'у, його різних проявів у світі.

Матор-Діомед наголошує, що «роксоляни сміливий і волелюбний народ, добрі вояки. А ще ліпші їзди» [1, с. 54]. У розмові між Матором і Аврелієм Антоніном, «управителем держави» (їхні долі, можливо, уособлюють долю В. Короліва-Старого та Н. Королевої), виникають прямі алюзії й натяки на тогочасну

долю України та української еміграції, а також на проблеми існування й завдань останньої. На питання Аврелія, чи хотів би на схилку літ (коли «тобі вже стукнуло п'ять десятків»²) повернутися на рідну землю, Матор відповідає: «Там мені всі будуть чужі... більше як тут... *Та й що б я робив із тією «волею» у краю, де, мабуть, всі вже забули про волю.* <...> Ходимо в ярмі, як ті воли в колодезному колі (письмівка моя. – *І. Н.*)» [1, с. 58–59]. Устами Аврелія українська письменниця формулює історіософську перспективу майбутнього України-Руси: «... Майбутність належить варварам, молодим племенам. Отже, і твоєму народові, Маторе» [1, с. 59]. Матор уточнює цю перспективу, декларуючи, проте, ті етнопсихологічні фактори, які століттями не давали українцям можливості втримати свою державу: «Мабуть, що так. Тільки тим «варварам», що не лише чекають, але й самі ту майбутність роблять. Ну, а ми... щось трохи не такі. Тільки й того, що добре гасаємо на конях. А через те не можемо всидіти на землі, на «своїй» землі» [1, с. 59]. Імператор Адріян узагальнює цю етнопсихологічну характеристику: «Не вміючи хотіти самі, вони, ці варвари зі Сходу, найкраще сповнюють чужі хотіння, навіть ніби вгадують їх» [1, с. 61].

Алюзійні порівняння з'являються у повісті Н. Королевої й між долею поневоленої росіянами Роксоланії-України, та долею захопленого римлянами Єгипту: юрба «серед вулиці творила широке коло навкруги заклинача гадів або рапсода, здебільшого старого, сліпого діда. Сліпці виводили донедавніх пісень» про «колишню славу землі Кемі <...>. Довкола співака чулося зітхання:

– Колись було!

– Минулося!

<...> Зітхання були мляві, ялові. В них не відчувалося волі до ліпшого, протесту...» [1, с. 80–81]. Грекиня Гелене зауважує: «Здається, що ми потрапили не до живих людей, а в якийсь підземний край тіней, які блукають без надії на ліпше й бажань» [1, с. 81]; «...Єгиптяни можуть працювати тільки на когось, працювати вперто і пильно, як ті воли з пісні, що їм «буде солома», але... не зерно» [1, с. 83]. Одрозу згадується Шевченкове: «Було колись в Україні...» та «Чорніше чорної землі блукають люди...».

² У час написання повісті Н. Королеві було майже стільки ж.

У повісті Н. Королевої звучать й інші животрепетні проблеми сучасності, в яких протиставлено етнокультурні традиції римлян (параллель до етнопсихологічних характеристик росіян) та єгиптян (як поневоленого народу – параллель до етнокультурних традицій українців): претендент на імператорський трон римлянин Вер виголошує антифеміністичну тираду: «...Для жінок – гінекей! І жодні це забобони, лише непорядок. <...> Жінкам дбати про вовну, господарство, а до іншого – зась! Натхнення? Освіта? Права? Може, ще й право розпоряджатися своїм майном? Безглуздя це!» [1, с. 24]. Римлянин сенатор Кальпурніян пропонує тему для розмови на симпозіоні: «...Що ліпше: чи жінка – радість і натхнення, як ото наша славна володарка (тобто вільна гетера – *I. H.*), чи те, що у твердому, давньому Римі звали «матрона столлата» – статечна, поважна пані дому?» [1, с. 24–25]. Йому опонує єгиптянин Мена: «На нашій землі жінка завжди була рівною й рівноправною мужеві. Чей же не повинно так бути й далі?» [1, с. 25].

Любов до батьківщини – одне з основоположних почуттів людини. Людина, відірвана від рідної землі, мусить її любити і працювати на чужині для неї, бо «любов до рідного краю, – каже Аврелій, згадуючи рідну Іберію³, – як любов до коханої жінки»: «Іноді треба дужчого кохання, щоб від неї відмовитися, ніж на те, щоб лишитися при ній». Ціна «такого дивного кохання» – «велика, коли ця любов велика й певна. Бо вона робить те, чого не можна зробити зблизька» [1, с. 59].

Еберсів Флегон, «особистий секретар імператора» [7, Vd. 1, S. 15], перетворюється в Королевої на ювеліра-крамаря, а розлога сюжетна лінія, присвячена долі юної поетеси Бальбіли, зведена у «Сні тіні» лише до окремих згадок. Деякі імена, мимохіть згадані в «Імператорі» (як, наприклад, грецької гетери Фріни з IV віку до Р. Х.), у такому ж інформаційному плані з'являються і в Королевіній повісті.

Красень-Антіной Еберса в сприйманні імператора не просто витвір мистецтва: він добаचाє у ньому сакральне творіння. Він для Адріана є доказом того, що «й у наші дні у богів з'являється бажання втілитися у видимих образах. Дивлячись на тебе (Ан-

³ Іберія – латинська назва Піренейського півострова. Варто нагадати, що Н. Королева власне там народилася – в Іспанії.

тіноя. – І. Н.), я мирюся з дисгармоніями нашого буття», однак «чоло твоє не створене для роздумів» [7, Bd. 1, S. 13–14]. Такі ж характеристики не надто високого інтелекту Антіноя подають й інші герої роману. Та й сам Антіной у «Імператорі» подає подібну самохарактеристику.

Н. Королева створює значно динамічніший образ Антіноя: він розумний, освічений, може, на відміну від Еберсового героя, вести філософські та політичні дискусії з імператором. Однак загальну характеристику, яку Антіноєві в «Сні тіні» дає Сабіна, можна, радше, віднести до Антіноя з «Імператора»: «Хіба ж ляльці місце на троні? А це ж лялька! Мальована лялька!..» [1, с. 44].

Хворобливе сприйняття Сабіною звуків у Еберса доповнені в Королевої описом Сабіної фобії, пов'язаної зі світлом («Сабіна не зносила голосних звуків, дзвінкого голосу, повного світла, різких барв. І найдужче боялася протягів») [1, с. 41].

Концептуально іншим, ніж у Г. Еберса, декларується в Н. Королевої образ Луція Елія Вера. У «Імператорі» Вер, «його поведінка, його спосіб життя ганебні, але <...> його особистість позначена чарівністю еллінської краси <...>. Ця людина, яка не має жодної злости та проблем, не переймається жодною мораллю...» [7, Bd. 1, S. 49]. У «Сні тіні» характеристика цього другопланового героя набуває зловісних рис: він стає, разом із Сабіною, замовником убивства Антіноя.

Палацовий комплекс в Лохіясі є одним із найважливіших романних локусів, у якому починається зав'язка багатьох мотивів «Імператора». Розвиток цих мотивів розпросторює локусні перспективи твору, поступово переносячись в інші частини Александрії, а далі – й Єгипту загалом. «Один із царських палаців в Александрії, побудованих Птолемеями, стояв на косі, що називалася Лохіяс і виходила в синє море у вигляді пальця, який вказує на північ. Вона служила східним кордоном Великої гавані. У цій гавані завжди стояли кораблі...» [7, Bd. 1, S. 19]. Підготовка цього палацу до приїзду імператора, його перебудова, життя його мешканців стають невід'ємним елементом як поетики простору роману, так і його найважливіших сюжетних ліній.

Розлогі описи цього палацового комплексу в романі Еберса в повісті «Сон тіні» ледь означені кількома мазками. У Королевої

локус цього палацу відіграє лише роль тимчасових декорацій для деяких сцен твору.

Використовуючи розгорнуту архітектоніку «Імператора», у «Сні тіні» Н. Королева створила власний художній світ, особисту версію трагічного кохання Ізі та Антіноя, смерті можливого наслідника на тлі історії приїзду до столиці Єгипту римського імператора Адріана. Українська письменниця використала певні імена, ідеї та концепції роману німецького письменника, однак цілком змістила художній центр подій у творі, змінила в ньому ідейно-естетичне навантаження. У «Сні тіні» відбувається своєрідне звуження й обмеження багатопланової художньої системи мотивів, певне спрощення (яке, однак, не вплинуло на мистецький рівень її твору) розгалуженого й туго закрученого вузла взаємин героїв «Імператора». Концентрична структура сюжету Еберсового роману набуває в Королевиному творі геометричної сюжетної структури, проте таке позірне спрощення зумовлене дещо іншими ідейними та естетичними завданнями «Сну тіні». Н. Королева акцентує нарративну увагу на найважливішому для неї мотиві, перетворюючи його на ляйтмотив (кохання та трагічну смерть: поєднання Ероса та Танатоса), навколо якого концентруються всі ідейні та естетичні напрямні її повісті. Прикладом такого спрощення є, зокрема, і гебрійські мотиви, які переплітаються в «Імператорі» з мотивами зародження християнства, ворожбитства, конфліктів між різними народами, які живуть у Александрії. У «Сні тіні» ці мотиви майже згасають, залишаючись лише певними відгуками, алюзіями до подій, описаних у Еберсовому романі. Розлога сюжетна лінія в «Імператорі» порятунку Вером від розлученого натовпу будинку александрійського багатія-гебрея Аполлодора та його родини, ворожіння йому раббі Бен-Йохаєм відгукується в повісті Н. Королевої певною алюзією в словах цезаря про Верові інтриги: «Це справді цілком невиносимий онагр (дикий осел – *I. H.*). Маю відомості, що він тут прихилиється до жидів» [1, с. 62].

Назва кожного з творів відображає в собі те ідейно-естетичне осердя, навколо якого будується як архітектоніка творів, так і з'являються їхні логічні пуанти. Йдеться про «впізнання» в архітекторові з Риму імператора, мученицьку смерть Селени

через падіння скульптури цезаря, самогубство Антіноя – зокрема й через зраду володаря за намовою Вера, зміна перипетій долі скульптора Полукса – повернення ласки Адріана в «Імператорі» чи пуант – мученицьку смерть Антіноя в повісті Королевої, бо ж «людина – тіні сон». Така художня інверсія є свідченням самотності повісті Н. Королевої, її нового, модерністично-символістського опрацювання Еберсового сюжету.

Список літератури

1. Королева Наталена. Сон тіні // Королева Наталена. Предок. – Київ: Дніпро, 1991. – с. 5–134.
2. Мишанич Олекса. Дивосвіти Наталени Королевої // Королева Наталена. Предок. – Київ: Дніпро, 1991. – с. 633–653.
3. Набитович Ігор. Художній всесвіт на палімпсестах минулого (Літературні обрії Наталени Королевої) // Королева Наталена. Без коріння. Во дні они. Quid est Veritas? – Дрогобич: Відродження, 2007. – с. 3–36.
4. Наливайко Дмитро. Літературна компаративістика вчора і сьогодні // Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія / За заг. ред. Дмитра Наливайка. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – с. 5–42.
5. Поліщук Ярослав. Археологія в белетристиці (Наталена Королева) // Поліщук Ярослав. Пейзажі людини. – Харків: Акта, 2008. – с. 89–135.
6. Хороб Марта. Екзистенційність ключових образів у повісті Наталени Королевої «Сон тіні» // Сучасний погляд на літературу: Збірник наукових праць. – Випуск 5. – Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2001. – С.100–107.
7. Ebers Georg. Der Kaiser. – Stuttgart und Leipzig, 1881. – Band 1. – 400 S., Band 2. – 416 S.